

OSVRTI

JEZIK KAO IZBOR –
NORMA I STIL

Stjepko Težak, *Između jezika i stila*, Tipex, Zagreb, 2005., str. 195

Između jezika i stila – naziv je nove knjige Stjepka Težaka, sveučilišnog profesora, metodičara hrvatskoga jezika i znanstvenika razgranatoga kruga interesa. Knjiga je tiskana u rujnu 2005. godine u izdanju nakladničke kuće Tipex iz Zagreba. Djelo je to kojim autor ponovno potvrđuje svoju sposobnost zapažanja, a potom i argumentirane raščlambe zanimljivih, čestotnih i dvojbjenih jezičnih činjenica, ističući ponajprije funkcionalnu stranu jezičnih tema i problema. Zbog razumljiva i prihvatljiva stila izlaganja, zbog prepoznatljiva i jasna pristupa raznolikim jezičnim sadržajima, zbog niza oprmjerenih priloga iz svakodnevne komunikacije ili pak književnoumjetničkih tekstova odnosno filmskoga stvaralaštva, knjiga će nesumljivo zaokupiti pozornost ne samo jezikoslovaca nego i svih kojima je na srcu „hrvatski naš svagdašnji“ i „hrvatski naš osebujni“.

Knjiga *Između jezika i stila* opseže gotovo dvije stotine stranica podijeljenih u jedanaest zasebnih poglavlja, s nizom potpoglavlja koje bi se načelno moglo svrstati u dvije veće tematske cjeline. U prvoj su skupini prilozi iz hrvatske morfologije, dok se u drugoj opširnijoj skupini nalaze dijalektološki tekstovi o pisanoj kajkavštini kao i tekstovi u kojima autor razmatra mogućnosti prijenosa književnoga jezika u jezik filma, televizije, kazališta. Unatoč brojnim poglavljima i široko postavljenomu sadržajnomu okviru, riječ je o ujednačenoj cjelini jasno strukturirana sadržaja, koncepcijski povezanoj i metodološki oblikovanoj.

Knjiga je, zapravo, koncipirana kao knjiga - zbirka. Čine ju raznoliki tekstovi koje je autor u širem ili užem opsegu već objavio u znanstvenoj i stručnoj periodici, ali u knjizi su znatnije doradani, prošireni i oprmjereni. No, tematska raznolikost i razgranatost ni u jednom trenutku ne znači dokidanje stručnosti, argumentiranosti i znanstvenoga obzora. Dapače, riječ je o vrlo homogenome djelu u kojemu S. Težak prepoznatljivim znanstveno-istraživačkim postupkom promišlja jezičnu problematiku, raščlanjuje ju, prosuđuje i vrjednuje. Moguće je to, jer stručna i znanstvena prosudba predstavlja temeljno polazište i zajednički nazivnik svim tekstovima u knjizi. Sustavno i razumljivo autor tumači i pojašnjava odnose: između jezikoslovlja i književne i filmske umjetnine; između jezičnoga izražavanja i umjetničkoga odnosno književnoga i filmskoga oblikovanja; između standardnojezične uporabne razine i publicističkoga izraza; između teorijsko-znanstvenoga pristupa i primijenjene didaktičke lingvistike. Pojednostavljeno rečeno, radovi sabrani u ovoj knjizi odnose se na ono zahtjevno, ali ne i odveć razmatrano područje jezika u kojemu se prožimlje jezična norma (opća obvezujuća normativnost) i osobni izbor pojedinca koji tim jezikom komunicira (individualan stil pojedinca). Odnosno, kao što autor sam ističe u predgovoru „govoreći ili pišući čovjek je neprestano u procesu izbora. Da bi priopćio svoju nakanu, poruku, misao, osjećaj, a imajući u vidu publiku i priopćajni medij, izabire jezik ili idiom toga jezika, izabire tekstovnu vrstu najprikladniju sadržaju, cilju i okolnostima izričaja, izabire odgovarajući leksik, morfološki lik i glasovni zvuk riječi, rečenični ustroj, izabire govornoizražajne vrjednote ili način pisanoga komuniciranja.“

Jezik je uvijek izbor. U skladu s takvim promišljanjem, autor u prvome dijelu knjige, a na granici između jezika i stila, većinom tematizira gramatičko-stilska pitanja obilježena dvojnim ili trojnim likovima s mogućnošću izbora (npr. u tekstovima: Između imenice i glagola, Izbor alomorfa u genitivu množine imenica e-sklonidbe, Višestruki padežni nastavci u sklonidbi pridjevnih riječi, Vokativ jednine imenica u ženskom i muškom rodu). Bavi se gramatičkim nedoumicama koje izazivaju dvojbe ne samo u običnih govornika hrvatskoga jezika, nego katkad samih lektora i pisaca. Npr. propituje je li bolje rabiti imenicu ili glagolsku imenicu: kada *bježanje* zamijeniti *bijegom*, *korištenje* - *uporabom*, *primjenjivanje* - *primjenom*, *razvijanje* - *razvojem* ili *razvitkom* itd.... Raspravlja, zatim, o morfološki ispravnim oblicima genitiva množine, npr. u riječima predodžba ili primjedba... (*predodžaba* - *predočaba* - *predodžba* - *predodžbi*; *primjedaba* - *primjetaba* - *primjedba* - *primjedbi*).

U svim tekstovima zamjetan je povijesno-komparativan pristup, pri čemu S. Težak prije negoli zaključi i savjetuje, pomno proučava i uspoređuje gramatike i jezične savjetnike 19. i 20. st., kao i mišljenja drugih jezikoslovaca, da bi na kraju sve oprimjerio na ovcem korpusu hrvatskih tekstova, u usmenome i pismenome izražavanju, u pripovjednoj književnosti, drami, u raznim vrstama funkcionalnih stilova.

U drugome, opsežnijemu dijelu knjige, izlažu se pitanja funkcioniranja raznolike jezične građe u različitim medijima te prijenosima iz jednoga priopćajnog medija u drugi, dakle - u književnim djelima, na filmu, televiziji ili kazališnoj pozornici (npr. u tekstovima: Kajkavština zagrebačkih purgera u filmu Kreše Golika, Vjerodostojnost dijaloga u Kerstnerovim Gruntovčanima, Stilske sebnosti u Sudetinoj fantastičnoj

priči, Jezično osuvremenjivanje Sudetine pripovijetke Mor). Sadržaj se i u ovom dijelu knjige sustavno razlaže, znanstveno argumentira i potkrjepljuje raščlambama i nizom primjera iz književnoumjetničkih i drugih funkcionalnih tekstova uporabne komunikacije. Autor pritom analizira *prozodeme*, *gramateme*, *lekseme* i *stileme*, odnosno - glasove, naglaske, morfološke oblike i rječnik, tematizirajući jezična i stilska pitanja u Kolarovim, Majerovim, Sudetinim, Kerstnerovim književnim djelima, te njihov prijenos i funkcioniranje u drugome mediju. Kako je riječ uglavnom o djelima s izraženim kajkavskim idiomom, autor ujedno raspravlja i o dijalektnoj problematici unutar zavičajne riječi, odnosno o mjestu dijalekta u suvremenim priopćajnim medijima u odnosu na standardni hrvatski jezik.

U većini rasprava iz knjige jezičnoj se građi ne pristupa samo jezikoslovno, nego se jezikoslovna osnovica upotpunjuje – ponajprije stilističkim i književno-umjetničkim, a zatim i povijesnim, sociokulturološkim, komunikacijskim gledištima. Uz to, uz svaku raspravu, autor na kraju teksta navodi desetak (u pojedinima čak i do stotinu!) referenci citirane i upotrijebljene literature, što svrhovito može poslužiti svima koji možda pozele proširiti svoje spoznaje o izloženoj problematici.

Na kraju valja zaključiti da je knjiga Između jezika i stila po svojem temeljnom ustroju, odabiru jezikoslovnih sadržaja i načinu njihove obrade – znanstveno djelo. Prof. dr. Stjepko Težak znanstveno je siguran i pozdan tumač jezičnih kretanja i problema u hrvatskom jezikoslovlju i lingvistilistici. Stručnim pristupom, sadržajnom raznolikošću, načinom promišljanja i prepoznatljivim znanstvenim obzorom, rasprave u ovoj knjizi nesumljivo su značajan prinos hrvatskoj jezikoslovnoj kroatistici. No, zbog zanimljive tematike, uporabne svrhovitosti, jasnoće izlaganja, preglednosti i prohodno-

sti, može se pretpostaviti da će pobuditi zanimanje i izvan filoloških krugova, bilo kao dobrodošli priručnik, jezični savjetnik,

koristan svučilišni udžbenik, ili pak kao djelo za popularizaciju jezikoslovne znanosti i umjetnosti hrvatske riječi.

Dunja Pavličević-Franić

XI. DRŽAVNO NATJECANJE U POZNAVANJU HRVATSKOGA JEZIKA

vogodišnje Državno natjecanje u poznavanju hrvatskoga jezika, jedanaesto po redu, organizirali su i ove godine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Zavod za školstvo Republike Hrvatske.

Kao i prošlih godina, natjecanje je provedeno na trima razinama: školska (15. veljače 2006.), županijska (16. ožujka 2006.) i državna (9. – 12. travnja 2006.). Državno natjecanje bilo je u Vinkovcima, a škola domaćin bila je Gimnazija Matije Antuna Reljkovića.

Testove (jedinственe za sve učenike u cijeloj Hrvatskoj) kojima se provjeravalo jezično znanje, na svim trima razinama, sastavljale su učiteljice hrvatskoga jezika, a testovi su ocjenjivani u Zavodu za školstvo, na Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje i na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Ovogodišnji su članovi Državnoga povjerenstva: prof. dr. sc. Ivo Pranjković, Filozofski fakultet, Zagreb (predsjednik Povjerenstva); prof. dr. sc. Marko Samardžija, Filozofski fakultet, Zagreb; Marijana Češi, prof., Zavod za školstvo Republike Hrvatske, Zagreb (tajnica Povjerenstva); Mirela Barbaroša-Šikić, prof., Zavod za školstvo Republike Hrvatske, Zagreb; dr. sc. Marijana Horvat, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb; dr. sc.

Milica Mihaljević, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb; dr. sc. Lana Hudeček, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb; Suzana Molčanov, XI. gimnazija, Zagreb; Sandra Vukić, prof., Gimnazija Tituša Brezovačkog, Zagreb; Marijana Trinajstić, prof., Gimnazija Eugena Kumičića, Opatija; Jasna Frankić, prof., Prva riječka hrvatska gimnazija, Rijeka; Ivanka Ujdur, prof., Gimnazija Metković, Metković; Lidija Puljan, prof., Gimnazija Metković, Metković; Višnja Sorčik, prof., Gimnazija Matije Antuna Reljkovića, Vinkovci; Blaženka Šimunović, prof. Gimnazija Matije Antuna Reljkovića, Vinkovci; Đurđica Jelačić, prof., OŠ Dobriše Cesarića, Zagreb; Gordana Fileš, prof., OŠ Dobriše Cesarića, Zagreb; Vlatka Bišćan, prof., OŠ Bogumila Tonija, Samobor; Vlatka Turina, prof., OŠ Prečko, Zagreb; Vesna Novak, prof., OŠ Otok, Zagreb; dr. sc. Vesna Buško, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Zagreb.

*Ušetala se riječ Vinkovci
u sve putnike između Zapada i Istoka.*

Dionizije Švagelj

Vjerujem da se riječ Vinkovci ušetala, kako to reče Dionizije Švagelj, i u sjećanja svih putnika sudionika XI. državnog natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika, zahvaljujući gostoljubivosti i toplini domaćina Natjecanja, učenika i djelatnika Gimnazije Antuna Matije Reljkovića.

Značaj ljudi i život kraja, riječima, stihovima i pjesmom pjesnika i pisaca vinkovačkoga kraja, predstavili su nam sadašnji i